Başlangıçta marksizmin gelişmiş bir devlet teorisine ihtiyacı yoktu.

Devlet sınıflı toplumla birlikte ortaya çıkmıştır ve hakim sınıfların baskı aygıtıdır. Paris Komünü'nden sonra da devrimin burjuva devletini parçalayıp dağıtması gerektiği devlet teorisine eklendi.

Sosyalist devrimden sonra da devlet, devlet olmayan devlete dönüşecek ve giderek sönecekti.

Bu durumda gelişmiş bir devlet teorisine ihtiyaç olmaması bir oranda normaldir.

Bir oranda diyorum çünkü küçük bir azınlık olan burjuvazi büyük bir çoğunluğu nasıl yönetiyor sorusu, devrim için önemlidir ve bu soru gelişmiş bir devlet teorisi olmadan cevaplandırılamaz.

Dahası, Marx-Engels zamanında dünya iki sömürgeci devlet, İngiltere ve Fransa tarafından neredeyse paylaşılmıştı. Sömürgelerin nüfusları sömürgeci devletlerle karşılaştırılamayacak kadar fazlaydı. Zamanın bir İngiliz yetkilisi; haklı olarak, bir avuç İngiliz üzerinde güneş batmayan bir imparatorluk kurdu, milyonlarca insanı yönetiyor, derken haklıydı.

Bunun zorla olması mümkün değil… Zor var ama esas olarak zora dayanarak küçük bir azınlığın büyük bir çoğunluğu, sadece kendi ülkesinde değil sömürgelerde de yönetmesi mümkün değildir.

Burada devlet teorisi işin içine girer. Devlet dediğiniz zaman buna sadece ordu ve polis gibi baskı aygıtları değil; kültür, eğitim, din, aile de işin içine girer.

Marx-Engels ve daha sonra Lenin devleti esas olarak ordu-polis ve gizli servislerden ibaret görmüşlerdir ve bunların dağıtılmasıyla da devletin parçalanacağını düşünmüşlerdir.

O dönem devlet teorisi az gelişmişti ve her şeyi yapmalarını da Marx-Engels ve Lenin'den beklememek gerekir.

Mesela burjuvazinin devlet sayesinde geliştiğine o zaman dikkat edilmemişti.

1917 Ekim Devrimi'nden sonra işlerin hiç de önceden savunulduğu gibi olmadığı görüldü.

Ekim Devrimi, geniş bir bölgede gerçekleşmiş olmasına karşın, tek olarak kaldı. Sosyalizmin gelişmiş bir kapitalizmle birlikte, onun tarafından kuşatılmış olarak yaşaması marksist sosyalizm teorisinde öngörülmemişti. Bu durumda devletin dönüşmesi, yeni bir devletin kurulması söz konusu olur; devlet ortadan kalkamaz. Bu devleti sadece ordu ve polis olarak görseniz bile, ortadan kalkamaz.

SSCB milis gücüyle mi zamanın en modern savaş makinesi Nazi Almanyasına karşı duracaktı?

Marksist sosyalizm teorisinin pratikte yaşadığı açmaz da burada yatar. Teoriyi cesaretle yenilemek yerine, yaşanılan büyük değişikliklere rağmen sanki değişmemiş gibi savunmayı sürdürdüler. Sosyalizmde devletin olması veya olmaması, sönümlenmesi ya da güçlenerek sürmesi arasında önemli fark vardır. "Devlet sadece dış tehlikeye yönelik olarak vardır" saptaması kendini kandırmaktan ibarettir.

Belirttiğim gibi, devrim gelişmiş kapitalist ülkelerde marksizm tarafından öngörüldüğü gibi zamandaş olmadığı için, güçlü bir kapitalizmle birlikte yaşamak zorunda kalan sosyalist ülkelerde devletin varlığı zorunluydu.

Bu devlet burjuva devletinden farklı bir devletti ama sonuçta devletti.

Devlet profesyonellik demektir. Kadroların sürekliliği önemlidir, uzmanlaşma önemlidir. ABD'nin

nükleer silah ürettiği koşullarda eğer siz üretemezseniz, bunu üzerinizde deneyecektir. Nükleer silahı da milisle üretemezsiniz. Profesyonel askerler olmadan kullanamazsınız.

Reel sosyalizm garip bir olaydı. Kendi reeldi ama teori reel değildi. Bu nedenle de değiştirilmesi gerekirdi, ama yapılmadı ve yamalı bohçadan beter bir teoriyle de bu kadar gidilebildi.

Sosyalist partilerin genel sekreterleri arasında bile durumu fark edenler vardı. Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde Walter Ulbricht, sosyalist toplumun kendi yasallıkları olan bir toplum olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylediği zaman, marksizmden ayrılmakla suçlanmıştı. Ulbricht, sosyalizmi komünizm çerçevesinde değil, ondan ayrı olarak değerlendiriyordu. Hedef komünizm olmakla birlikte… diyordu ama bu kadarına bile tahammül yoktu.

Marksist değil ama materyalist devlet teorisinin gelişmesinin ilk isimleri Gramsci ve Poulantzas'tır. İsim olarak materyalist devlet teorisi kullanılıyordu ama Gramsci de Poulantzas da kendilerini marksist olarak görüyorlardı.

Marksist teorideki herhangi bir gelişme kural olarak marksizmde yeni dalların ortaya çıkmasına neden olur. Başka bir deyişle marksizmdeki parçalanma artar. Bu gelişmeyi kabul edenler olur, etmeyenler olur. Gramsci ve Poulantzas'ın görüşlerinin de zamanlarında genel kabul gördüğü söylenemez.

Gramsci, sivil toplum kavramını kullanır. Burjuvazi esas olarak bu toplumdaki egemenliğiyle varlığını sürdürmektedir. Egemenliğin zoru da içermekle birlikte esas olarak açık zorla yürütülmediği toplumlarda, sivil tolum üzerinde egemenlik esastır. Yukarda belirttiği gibi bu kapsama kültür, eğitim, aile, din vd. girer.

Gramsci'ye göre Ekim devrimi tekrarlanamaz çünkü Çarlık Rusyası'nda sivil toplum zayıftı; batı ülkelerinde ise güçlüdür.

Gramsci hegemonya kavramına da büyük önem verecektir.

Poulantzas ise, yazılarında Lenin'i değil Marx'ı dikkate alır. Devletin yekpare bütün olmadığını, iç çelişkilerini belirtir. (Bu anlayış daha sonra Avrupa Komünizmi adı verilen akım tarafından savunulacaktır.) Devletin bazı kurumları burjuvazinin elinde değildir ve devletin kurumları üzerinde burjuvazinin içinde ve burjuvazi ile küçük burjuvazi arasında sürekli çekişme vardır. (Bizde bu durumu somut örnekleriyle görmek mümkündür. AKP ile CHP arasındaki kavga gerçekte devlet üzerindeki kavgaydı.)

1970'li yılların ikinci yarısındaki POL-DER ile POL-BİR ayrışmasını da bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

Devrimci hareketin tarihinde ordu içinde en iyi örgütlenen THKP-C'nin subay kadrosu için de benzeri değerlendirme yapılabilir. Burada örgütlenme erler arasında değil, teğmen-yüzbaşı kademesindeki subaylar arasındadır.

Devletin kurumları içinde sürekli kavga vardır ve burjuvazinin ağır basın kesiminin müdahalesiyle bu kavga bazen vahşi biçimde sonlandırılır.

Poulantzas, devleti "ilişki biçimi" olarak tanımlar.

Daha sonra "düzenleme okulu" adı verilen (Regulationschule) akım da burjuvazinin kapitalizmi hangi düzenlemelerle sürdürdüğünü inceleyecektir.

Arrighi, Jessop, Hirsch ve eklenebilecek başka devlet teorisyeni isimler, kendilerini marksist olarak görmelerine karşın, marksizmin klasik devlet teorisiyle ve hele de Lenin ile ilişkileri neredeyse yoktur.

Marksist devlet teorisinin önemli bileşenlerinden bir tanesi de Sovyet ya da şura ya da meclis örgütlenmesidir. Devletin yerini bu örgütlenmenin alması öngörüldüğü için, bu anlayış önemlidir ama pek araştıran olmamıştır.

Marx-Engels'in Paris Komünü'nden aldıkları bu anlayışın büyük sorunlar içerdiği 1918/19 Alman devrimindeki uygulamada görülecekti.

Sovyet tipi örgütlenme küçük birimler ya da belediyeler için geçerliydi. Sayı büyüdükçe ve alan genişledikçe büyük sorunlar çıkıyordu.

Bu sorunları aşabileni bugüne kadar göremedik. Çok sayıda deneme yapıldı, ama olmadı.

1918/19 devrimindeki Sovyet deneyimi Pannekoek ve Adler tarafından incelenmiştir.

Günümüzde ise Demiroviç konunun başlıca uzmanıdır denilebilir.

Sorun şudur: yaşanılan açmazlar ortaya konulmakta ama bunların nasıl aşılabileceği konusunda fikir üretilememektedir. Normaldir çünkü bu aşma ancak pratikte yapılabilir. Mükemmel bir teori kurabilirsiniz ama pratikte karşınıza önceden hiç düşünülmeyen sorunlar çıkabilir ve nitekim de böyle olmuştur.

Marksist ve materyalist devlet teorileri bugün çeşitlidir. Bu çeşitliliğin birbiriyle uyum içinde olduğu da söylenemez. Geçmişte de örneklerinin görüldüğü gibi marksist teorideki her yenilik, yeni akımların ortaya çıkmasını getirmektedir.

İktidarı almadan dünyayı değiştirmek anlayışının savunucusu Hallowey de kendisini marksist olarak görmektedir ama bırakın leninizmi, bu anlayışın ne oranda marksizme uygun olduğu hayli tartışmalıdır.

Ne ki, neo liberal devleti ve toplumu inceleyen (Harvey de eklenmelidir) çok sayıda kişinin, marksist ya da materyalist olsunlar, yapıtları günümüz dünyasını anlamak için önemlidir.

Kafanızı karıştırmak istemiyorsanız Lenin'i tekrarlayıp durabilirsiniz, ama bu da çıkar yol değildir.

Yazıyı bitirirken kafa karıştıracak bir soru sorayım: SSCB'yi oluşturan ülkelerde ve Çin'de kapitalizme geçildi. Bu süreçte daha önceki devlet nasıl bir değişikliğe uğradı, anlatabilir misiniz?

Hele de bu değişiklikle marksist-leninist devlet teorisi arasında uyum kurabilir misiniz?